

Fazekasműhely nyoma az aquincumi katonaváros délnyugati részében (Bp., III. ker. Kiscelli utca 73.)

A Kiscelli utca 73-ban, egy metodista imaház építése kezdődött. Az épület alapozását megelőzően, 1997. októberében a telken az Aquincumi Múzeum leletmentő ásatást végzett. A terület a római kori katonaváros nyugati peremén húzódik (21.kép), alig több mint 20 méterre attól a telektől, amelyen az 1928–29 évek folyamán Nagy Lajos két fazekas kemencét tárt föl (PÓCZY 1956 78–90). E fazekasnegyed nyugati széle valószínűleg a Bécsi út túlsó oldalán volt, ahol Parragi Györgyi a '60-as évek végén ugyancsak kemencéket és egy műhely nyugati zárófalát találta meg (PARRAGI 1971 60–79). Egyelőre bizonytalan, hogy mekkora a fazekas-

21. kép

Traces of a pottery workshop in the southwestern section of the Aquincum Military Town

(Bp., District III, 73 Kiscelli Street)

Construction of a Methodist chapel has begun at 73 Kiscelli Street. In October 1997, prior to digging the foundations for this building, the Aquincum Museum carried out rescue excavations in the area. The investigated surface lay at the western edge (Figure 21) of the Roman Military Town, some 20 m from the lot where Lajos Nagy excavated two kilns in 1928 and 1929 (PÓCZY 1956 78–90). The western edge of this potter's quarters was probably on the other side of present day Bécsi Road, where Györgyi Parragi also found kilns and the western wall of a work-

shop at the end of the 1960s (PARRAGI 1971 60–79). To date, the eastern extent of this potter's quarters

negyed kiterjedése kelet felé. Méltán várhattuk, hogy területünkön további kemencék vagy a kerámiagyártás más eszközei, hulladékai, esetleg fázekasműhelyhez kapcsolódó épületek kerülnek elő.

Az új imaházat 35 X 17 méter alapterületűre tervezték, ehhez csatlakozott egy parkírozó. Az alsó szint a mai járószint alatt 3 méternyi mélységben épült. A föld kitermelése során újkori jelenségeket, e században készült kerámiát, téglatörmelékét és egy összedőlt vályogfal maradványait figyeltük meg. A szomszédos emeletes lakóház falában, kelet felől római kori faragott kváderköveket és egy feliratos kő töredékét láttuk, a fal alapját három méternyi hosszúságban egy meghatározhatatlan korú, habarcsos kőfal alkotta. Az új ház hat pontalpra épült, a pontalapok helyén 3 X 3 méter felületű, 2 méternyi mélységű kutatóárok megnyitására volt lehetőségünk. A sárga feltöltődés, amit a mai járószint alatt láthatunk a kutatóárkokban még 1 méter mélységben folytatódott. Ezt egy keskeny, mindössze 10–20 centiméternyi vastagságú barna réteg követte. Ebben a rétegben római kori házikerámiák, tetőcserepek töredékei, apró bronztárgyak darabjai, kevés juh- vagy kecskecsont, az észak felőli kutatóárkokban pedig átégett agyagfal omladékai feküdtek.

remains uncertain. Therefore, it was reasonable to expect that additional kilns and other equipment as well as refuse and perhaps even buildings related to ceramic manufacturing would surface in this territory.

The new chapel was designed to cover a 35 by 17 m area with an adjacent parking lot. The basement was built 3 m below the modern walking surface. During the removal of earth, Modern Age phenomena, ceramics from this century, brick fragments and the remains of a collapsed wattle and daub wall were observed. Carved and dressed Roman stones and a fragment from an inscribed stone were identified in the wall of the neighboring, several storeys high house. The foundation of that wall was made from plastered stone of unknown age along a length of three meters. The new building was planned to be erected on six separate dot foundations. Test pits with a depth of 2 m, measuring 3 by 3 m were opened at the future places of these foundations. The yellow fill observed below the modern walking surface was found at a depth of 1 m in these test pits. This was followed by a narrow, 10–20 cm thick brown layer. This layer contained sherds of domestic pottery, fragments of roof tiles, small pieces of bronze objects and some bones from sheep or

A kerámiatöredékek anyaga általában magas vasoxid tartalmú. Téglavörösre és narancssárgára, egyes darabok feketére égtek ki vagy nyers színűek. Némelyik vörös edény felületét is ugyanilyen nyers színű agyagmáz (*engobe*) borítja. A töredékek kivétel nélkül korongon készült, vastag falú házikerámiák darabjai. A legtöbb edény lapos, 20–30 cm peremátmérőjű tál volt. A tálak pereme széles, lapos, kettős árkolással díszített, a Kiscelli utcai kemencék romjai között talált tálakéhoz hasonló. Ezen kívül volt a leletek között néhány hombár- és korsótöredék.

A tetőcserepek egyikén bélyeg látható. Sajnos, a bélyeg feliratából csak egy G betű felső része olvasható ki. A betű a LEG felirat része, a „legio” rövidítése lehet. A Kiscelli úton és a Bécsi úton feltárt kemencék mellett három legio bélyeges tetőcserepeit találták meg, — a *legio X. Gemina*, a *legio IV. Flavia* és leggyakrabban a *legio II. Adiutrix* gyártmányai, — valószínű hogy e három legio közül valamelyik számára készítették ezt a cserepet is.

A bronztöredékek a kerámiatörmelék közé keveredve kerültek a földbe (22.kép), erősen korrodálódott fibula-, tű- és lemezdarabkák.

A legtöbb lelet az észak felőli kutatóárokban, az átégett agyagomladékok között volt. Valószínűleg azok-

goat. Rubble from a burnt adobe wall was discovered in the northern test pit.

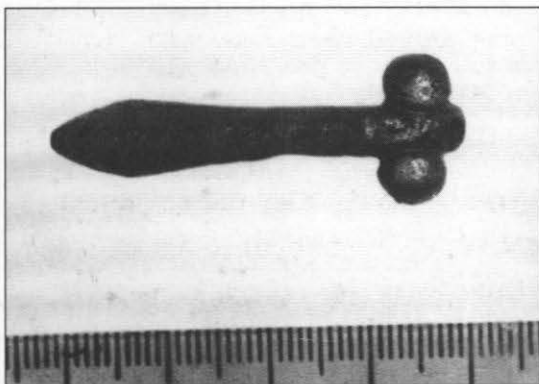
The material of sherds usually contained a high proportion of iron oxide. These pieces were fired to a brick red or orange color. Some were black, while others retained their raw clay color. The surface of some red vessels was covered with the same type of raw clay slip (*engobe*). All sherds originate from thick-walled, wheel-thrown ceramics. Most of them are fragments of low bowls with rim diameters of 20 to 30 cm. The rims of these bowls were broad and decorated with a double groove. These sherds were similar to those found among the ruins of kilns discovered at Kiscelli Street. In addition, some of these finds originated from storage vessels and jugs.

One of the roof tiles was stamped. Unfortunately, only the upper section of a letter “G” has survived from the text of this stamp. It is part of the inscription LEG, which may have been the abbreviation for the word “legio”. In addition to the kilns excavated at Kiscelli Street and Bécsi Road, stamped roof tiles from three legions, made by *X. legio gemina*, *IV. legio Flavia* and, most frequently, by the *legio II. adiutrix* may be found. It is probable that the tile fragment under discussion here was also made

kal együtt, egy planírozás folyamán kerültek a területre. Mivel semmilyen építmény alapjait nem találtuk meg, nem bizonyíthatjuk, hogy a fazekasnegyed területe idáig terjedt. Az valószínű, hogy az átégett agyagdarabok a szomszédos telken épített kemencék romjai, és a leletek a fazekasműhely hulladécai.

Ezért feltételezhetjük, hogy a fazekasnegyed kemencéi nem voltak távol az északi kutatóárkoktól. A római kori barna rétegben a Kiscelli utcai műhelyben készült edénytörödékek voltak. Ezek az 1. század végére, estleg a 2. század elejére datálhatók. Az egyik kutatóárkban e réteg fölött a sárga színű agyagban egy 4. századi érem került elő.

Az 1. század második felében már a Flórián tér körzetében legio- és legalább egy alátábor létesül. Az első tábor (táborok?) létesítésével egyszerre tűzik ki a tábor körüli település insula és telekrendszerét, valamint a katonai territórium határait (NÉMETH 1990 675–682). A korai fazekasműhelyek esetében kérdéses, a korai legiotáborot kötülvevő katonavároshoz, vagy a városon kívüli, katonai területen létesített ipartelep-

22. kép

by the soldiers from one of these legions.

The fragments of bronze were buried mixed with sherds. They are heavily corroded pieces from fibulae, pins and plates (Figure 22).

The majority of finds came to light in the northern test pit among burned adobe rubble. It is possible that they were deposited in the area together with the rubble when the surface was levelled. Since no traces of any foundation were found, it is not possible to demonstrate that the area of the potters' quarters extended this far. It seems likely that the burned pieces of clay originate from the kilns that had stood on the neighboring lot and that the sherds represent refuse from the potters' workshops. Therefore, one may hypothesize that the kilns of the potters' quarters stood in the proxim-

hez tartozhattak-e? Annyi minden-
esetre bizonyos, hogy megszűnésük
– a Kiscelli utca 73. telken az elplaní-
rozott kemencék nyomai – időben
megfelel a 2. századi legiótábor és a
katonaváros kőbeépítésének idejével,
azaz Hadrianus– Antonius Pius ural-
kodására, a 130-as–140-es évek tájá-
ra keltezhető.

A 2–3. századi katonaváros nyu-
gati határa az eddigi ásatási megfi-
gyelések alapján (MADARASSY
1995, 1996, 1997) nagyjából a mai
Bécsi út páros oldalán a keleti te-
lekhatárok sávjában húzódhatott. A
Kiscelli utca 73. telken megfigyelt
rétegsor alapján itt feltehetőleg egy
római háztömb – *insula* – közpon-
ti udvara lehetett, a 2.–3. században.

A 3. század végén – 4. század ele-
jén a katonavárosnak ezt a részét ki-
űrtik, a terület a katonai territóri-
um része marad.

Madarassy Orsolya–Bugán Adél

Irodalom–Literature

MADARASSY 1995 – MADARAS-
SY O., Római kori beépítettség kut-
tatása az aquincumi katonaváros
északnyugati határán. Aquincumi
Füzetek 1 (1995) 35–38.

MADARASSY 1996 – MADARASSY
O., Régészeti kutatások az aquincu-

ity of the northern test pits. The
brown, Roman Period layer con-
tained ceramics made in the Kiscelli
Street workshop. They may be dated
to the late AD 1st and the beginning
of the AD 2nd century. In one of the
test pits, an AD 4th century coin was
found in the yellow clay above this
layer.

During the second half of the AD
1st century a legionary fortress and at
least one *ala* fort were established
within the region of present-day
Fórián Square. At the time these
fort(s?) were built, the system of *insu-
lae* and lots of the surrounding settle-
ment, as well as the borders of the
military territory, were also defined
(NÉMETH 1990 675–682). In the case
of the early potters' workshops it
remains a question whether they
were part of the military settlement
that had surrounded the legionary
fortress or whether they formed part
of the manufacturing site established
outside the city within the military
area. It seems certain, however, that
(according to the traces of kilns lev-
eled at lot 73 in Kiscelli Street) they
are coeval with the reconstruction
into stone of the AD 2nd century
legionary fortress and Military Town.
This reconstruction work may be
dated to the reign of Hadrianus –
Antonius Pius around the AD 130–
140s.

mi katonavárosi nyugati peremén. Aquincumi Füzetek 2 (1996) 53–61.
MADARASSY 1997 – MADARASSY O., Régészeti kutatások a katonaváros nyugati szélén. Aquincumi Füzetek 3 (1997) 48–54.
NÉMETH 1990 – NÉMETH M., Forschungen im Alenkastell von Aquincum. Akten des 14. Internationalen Limeskongress, Carnuntum 1986. (Wien 1990) 675–682.
PARRAGI 1971 – PARRAGI Gy., Koracsászárkori fazekasműhely Óbudán. ArchÉrt 98 (1971) 60–79.
PÓCZY 1956 – Sz. K. PÓCZY, Die Törpferwerkstätten von Aquincum. ActaArchHung 7 (1956) 74–138.

On the basis of field observations available to date the western border of the AD 2nd-3rd century Military Town (MADARASSY 1995, 1996, 1997) must have been on the evenly numbered side of Bécsi Street, within the band of the lots' eastern border. The stratigraphy observed at 73 Kiscelli Street shows that the central courtyard of a block (*insula*) may have been located there during the AD 2nd-3rd century. At the end of the AD 3rd and beginning of the AD 4th century, this part of the Military Town was evacuated, however, the area still remained part of the military territory.

Orsolya Madarassy-Adél Bugán